

علاقتمندان اسناد دست اول قرار خواهد داد.

* خلیج فارس از دوران باستان تا اواخر قرن ۱۸ میلادی / نوشته: راجرز. ام. سیوری و جی. بی. کلی، ترجمه: حسن زنگنه، نشر: مرکز بوشهرشناسی با همکاری انتشارات همسایه قم، ۲۰۳ صفحه (زیر چاپ).

کتاب مشتمل بر سه بخش است: بخش یکم: «خلیج فارس در دوران باستان»، بخش دوم: «تاریخ خلیج فارس از سال ۶۰۰ تا ۱۸۰۰ م»، نوشته راجرز سیوری که هر دو بخش از کتاب «کشورهای خلیج فارس» از انتشارات دانشگاه هاپکینز به سال ۱۹۸۰ م اخذ شده است. بخش سوم با عنوان «خلیج فارس در اواخر قرن ۱۸ میلادی» نوشته جی. بی. کلی است که از کتاب «بریتانیا و خلیج فارس ۱۸۸۰ - ۱۷۹۵ م» از انتشارات دانشگاه آکسفورد چاپ سال ۱۹۶۸ ترجمه شده است. راجرز سیوری از پژوهشگران غربی است که اهل تحقیق کتاب ایشان را با عنوان «ایران عصر صفوی» به خوبی می‌شناسند. وی در این کتاب هم با تحقیق عالمانه به گونه‌ای صریح و روشن و در کمال اعتدال و انصاف علمی در مورد دریانوردی و تجارت ایرانیان در خلیج فارس و اقیانوس هند و دریای چین دفاع کرده و با ذکر شواهد و دلایل تاریخی غیرقابل انکار و براساس مباحث زبان شناختی و فقه اللغة اظهار نظرهای علمی و واقع بینانه‌ای نموده است.

در بخش سوم کتاب هم جی. بی. کلی با دسترسی به منابع دست اول از جمله مکاتبات ایندیا آفیس و آرشیووزارت خارجه و اداره دریاداری انگلیس درباره اوضاع جغرافیایی گمرانه‌های خلیج فارس و مسائل تاریخی و وضعیت بازرگانی کشورهای منطقه اطلاعات ارزنده و ذی‌قیمتی در اختیار خوانندگان گذاشته است. کتاب براساس قراردادی که بین مرکز بوشهرشناسی و انتشارات همسایه قم منعقد گردیده انشاءالله به زودی به بازار کتاب عرضه خواهد شد. □

زیرنویس‌ها:

- ۱ - مصطفوی محمدتقی، سمینار خلیج فارس، نشر رادیو ایران، سال ۱۳۳۲، جلد دوم، صفحه ۱۰۵
- ۲ - نوری زاده بوشهری اسماعیل، سرزمین کنونی ایران و خلیج فارس، چاپخانه روزنامه امید، چاپ اول، ۱۳۲۵ و ۱۳۳
- ۳ - اتابک زاده سروش، جایگاه دشتستان در سرزمین ایران، انتشارات نوید شیراز، ۱۳۳۳
- ۴ - گریشمن رومن، ایران از آغاز تا اسلام، ترجمه محمد معین، انتشارات علمی و فرهنگی، چاپ هفتم، ۱۳۶۸، صفحه ۲۳۱
- ۵ - کارنامه اردشیر بابکان، به کوشش محمدجواد مشکور، دنیای کتاب، چاپ اول، ۱۳۶۹، ص ۲۳۱
- ۶ - بلاذری احمد بن یحیی، فتوح البلدان، ترجمه مصطفی خواجه نوری، انتشارات ابن سینا، چاپ اول، ۱۳۳۸، صفحه ۴۷
- ۷ - بلاذری، همان، صفحه ۱۴۴
- ۸ - فلور ویلم، حکومت نادرشاه، ترجمه ابوالقاسم سری، انتشارات توس، چاپ اول، ۱۳۶۸، صفحه ۱۵۲
- ۹ - سایکس سرپرسی، تاریخ ایران، ترجمه محمدتقی فخرداعی گیلانی، دنیای کتاب، چاپ دوم ۱۳۶۳، جلد دوم، صفحه ۳۹۴
- ۱۰ - نوری زاده بوشهری اسماعیل، همان، صفحه ۱۲۶
- ۱۱ - امین عبدالامیر، منافع انگلیسیها در خلیج فارس، ترجمه علی میرسعید قاضی، انتشارات زرین، چاپ اول، ۱۳۶۷، صفحه ۹۰
- ۱۲ - خیراندیش عبدالرسول، مجموعه مقالات کنگره رئیس علی دلواری (مقاله: زمینه‌های اداری و اقتصادی قیام...)، چاپخانه علوی بوشهر، ۱۳۳۳، صفحه ۱۸۶

معرفی

فهرست نسخ خطی فارسی

بخش اول از جلد اول «تاریخ»

گنجینه انستیتوی شرق شناسی ابوریحان بیرونی تاشکند.

سوسن امینی

فهرست نسخ خطی فارسی بخش اول از جلد اول «تاریخ»

گنجینه انستیتوی شرق شناسی ابوریحان بیرونی تاشکند زیر نظر عصام‌الدین اورن بایف، سید علی موجانی، شاه نیاز موسایف.

مرکز مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز وزارت امورخارجه جمهوری اسلامی ایران، انستیتو شرق شناسی ابوریحان بیرونی آکادمی علوم جمهوری ازبکستان. تهران ۱۳۷۶. شش + ۱۱۸ صفحه؛ ۲۸۰۰ ریال

پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی، جمهوریهای جدید آسیای مرکزی و قفقاز با دنیای بیرون روابط تازه‌ای برقرار کردند که سبب جلب توجه محققین گوشه و کنار جهان به آثار فرهنگی این مناطق شد. آسیای مرکزی به دلیل پیوند تاریخی ریشه دار با ایران در این میان برای پژوهشگران ایرانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بنابراین هرگونه اطلاعاتی که از منابع موجود در این منطقه در اختیار قرار گیرد ارزنده است. از میان منابع اطلاعاتی که به تازگی در ایران نشر یافته فهرست نسخه های خطی فارسی در انستیتوی ابوریحان بیرونی تاشکند است. این فهرست از جنبه‌های گوناگون برای مورخان ایرانی با ارزش و قابل توجه است و تلاش تدوینگران آن قابل ستایش.

کتاب با مقدمه کوتاهی از آقای دکتر علی اکبر ولایتی وزیر امور خارجه وقت آغاز شده است و سپس مقدمه مفصلتری از عصام الدین اورن بایف به چاپ رسیده است. وی در این مقدمه به معرفی کوتاهی از انستیتوی شرق شناسی ابوریحان و سابقه جمع آوری نسخ خطی در آنجا پرداخته است. در این مقدمه در معرفی تعداد نسخه‌های خطی این انستیتو نوشته شده: «در این گنجینه زیاده از هجده هزار جلد کتابهای خطی جمع شده و حفظ می‌شوند که آنها دارای زیاده از چهل هزار نسخ آثار خطی می‌باشند» (ص ۱) از خواندن این جمله مبهم چنین بر می‌آید که ۱۸ هزار عنوان نسخه خطی در این مرکز نگهداری می‌شود که با احتساب نسخ مکرر شامل بیش از ۴۰ هزار جلد می‌باشد.

آقای اورن بایف در این گفتار به بیان تاریخچه تدوین فهرست ۱۱ جلدی (دستنویسهای شرقی آکادمی علوم جمهوری ازبکستان CBP) پرداخته است که نخستین جلد آن در ۱۹۵۲ و آخرین آن در ۱۹۸۸ انتشار یافت. سپس به ذکر نام کسانی که در زمینه تدوین این

فهرست فعالیت داشته‌اند و البته خود ایشان نیز در میان آنان بوده‌اند، می‌پردازد باید خاطر نشان کرد که این ۱۱ جلد فهرست CBP شامل فهرست تمامی مجموعه نسخه های خطی انستیتو نیست و بخشی از آن را در برمی‌گیرد.

در این مقدمه ذکر شده است که «در ۱۱ جلد فهرست حدود ۷۵۵۴ جلد آثار خطی توصیف علمی شده و نسخه‌های تکراری آنها نیز شامل این تعداد است». در این میان «آثار تاریخی (تاریخ عمومی، کشورهای علی حده مناطق آسیای مرکزی، هندوستان، ایران، ترکیه و غیره)» ۵۴۰ جلد از نسخ را شامل است. (ص ۳)

در پایان نویسنده درباره فهرست حاضر می‌نویسد «آماده کردن فهرست مذکور، یعنی آثار خطی که به زبان فارسی نوشته شده است و در گنجینه ما حفظ می‌شود، به منظور گسترش روابط علمی با ایران صورت می‌گیرد». (ص ۶)

در فهرست حاضر ۲۳۶ عنوان که با در نظر گرفتن نسخ مکرر شامل ۶۶۱ نسخه می‌باشد معرفی شده است، البته بسیاری از آنها جزء مجموعه‌ها بوده یک جلد محسوب نمی‌شوند.

نسخه‌های معرفی شده در این فهرست را می‌توان به چند بخش تقسیم کرد:

- تواریخ عمومی مانند طبری، و صاف، تاریخ محمدی از محمد بن بهامند.
- تواریخ اسلام و سرزمینهای اسلامی مانند جذب القلوب الی دیار المحبوب از عبدالحق بن سیف الدین دهلوی بخاری در جغرافیای تاریخی مدینه
- تاریخ ایران مانند ترجمه تاریخ یحیی، روضه الصفویه جنابدی
- تاریخ هند مانند ترخان نامه، تاریخ مبارکشاهی، پادشاهنامه عبدالحمید لاهوری.
- تاریخ آسیای میانه. بیشترین نسخه‌های معرفی شده در این زمینه‌اند، و بسیاری از آنها نسخه‌هایی هستند که منحصرأ در این منطقه وجود دارند، از نمونه‌های آن تذکره التواریخ: عبیدالله نامه از میر محمد امین بخاری و ظفر نامه ملامراد مقیمی هستند.
- بسیاری از این کتابها برای مطالعه تاریخ آسیای میانه و روابط این مناطق با ایران به ویژه از قرن نهم هجری به بعد دارای اهمیت بسیاری هستند. البته بیشتر نسخه‌ها متأخر بوده تاریخ کتابت قرن سیزدهم را دارند. □